

Llegeix la revista mensual del cooperativisme català — rocagales.cat

Pols cooperatius: La Comunal, espai cultural cooperatiu i d'intercooperació

Pàg. 10

Mariló Fernández:
Keras Buti o quan fer coses té
a veure amb sostenir la vida

Pàg. 13

**Economia per
la vida,**
anticapacitisme a l'ESS

Pàg. 16

Premis ES 2020,
les cooperatives de persones
privades de llibertat i alliberades

Pàg. 20

Prevenió de Riscos Laborals

Única cooperativa catalana acreditada
com a Servei de Prevenció Aliè

99%

de renovacions
anuals

9,1

valoració dels
nostres clients

15

anys fent
prevenció

- Salut i benestar des de la integració de la prevenció a la producció
- Eficàcia, adaptabilitat i implicació al servei del desenvolupament de les empreses
- Un model de treball flexible en base a normes internacionals de qualitat

www.sepra.cat

Assegurem compromís

Descobreix les assegurances ètiques i solidàries

Amb Arc Cooperativa pots fer un consum responsable tot impulsant el mercat social

www.arc.coop

FEM ECONOMIA SOCIAL

Serveis per a entitats i col·lectius d'economia social i autònoms

Ajudem en el dia a dia: gestió
Aportem totes les eines: formacions
Impulsem idees: assessorament
Fem créixer projectes: acompanyem

També intervenim en processos de
remunicipalització i relleu empresarial

Gestió · Assessorament · Formació

Trafalgar, 50-52 baixos, Barcelona | 93 268 21 99 | cronda.coop | info@cronda.coop

Segueix-nos a les xarxes

@rocagales

/FundacioRocaGales.5

rocagales.cat

Editora: Fundació Roca Galès

Redacció i administració:

Aragó, 281, 1r 1a 08009 Barcelona
Tel. 93 215 48 70 - cc@rocagales.cat
www.rocagales.cat

Coordinació: Agnès Giner.

Consell assessor: Josep Edo, Agnès Giner, Carla Liébana, Xavi Palos, Ricard Pedreira, Xavier Pié, Joseba Polanco, Esteve Puigferrat, Olga Ruiz, Quim Sicília, Jordi Via i Armand Vilaplana.

Els autors són responsables dels articles signats. Ni la direcció de la revista ni els editors comparteixen per força les opinions que puguin reflectir els textos aquí inscrits

Foto portada: La Deskomunal, SCCL

Disseny, maquetació i impressió: L'Apòstrof, SCCL, i Cevagraf, SCCL

Dipòsit legal B-22.823/80
ISSN 1133-8415.

Aquesta revista ha estat impresa en paper ecològic.

 Generalitat de Catalunya

Sumari

04

TORNAVEU

Txema Onzaiz.

05

EDITORIAL

La roda sense fi del turisme massiu.

06

NOTICIARI

Agnès Giner

09

COOPERATIVES DE CATALUNYA

Nou curs de formació del professorat sobre economia social i finances ètiques.
Celebració del Dia Internacional de les Cooperatives.
Confederació de Cooperatives de Catalunya

10

LES NOSTRES COOPERATIVES

La Comunal, fruit frondós del substrat social i cooperatiu del barri de Sants.
Pep Valenzuela

13

L'ENTREVISTA

Mariló Fernández.
Sara Blázquez

16

ECONOMIA PER LA VIDA

L'anticapacitisme a l'economia social i solidària.

Ismael García i Guillem Subirachs

20

PREMIS ECONOMIA SOCIAL 2020

Cooperatives i presons. Una oportunitat per a les dones privades de llibertat i alliberades.
Elisa Segués

25

OPINIÓ

Intercanvi d'experteses: retornar a l'origen.
Cooperativa Entramat

26

RESSENYA

Una anàlisi polièdrica de l'economia social i solidària al nostre país.
Ramon Arnabat

Un parell de preguntes (que són tres) a:

Txema Onzaiz Bárcena

(Getxo - Biscaia, 1959) Arquitecte

Del cooperativisme m'atrau la seva horitzontalitat, la disminució de nivells i la participació repartida en la presa de decisions.

De les cooperatives cal augmentar el seu nombre. Quantes més n'hi hagi, més es pot estendre aquesta manera de treballar i la seva influència en les empreses en general i els treballadors en particular. D'ací poden sortir col·laboracions, com ja hi ha algun exemple espectacular per expandir el model.

Actualment estem treballant en un projecte municipal sobre la Cooperativa Segle XX de la Barceloneta, per reconvertir-la en un casal de joves. Fundada el 1901 com a cooperativa de consum, al carrer Ginebra 24,

constava de cent socis. També protegien davant la malaltia, la vellesa i la viudetat.

La junta constava d'onze membres i a dins del local no es podia parlar de religió ni de política. Els anys vint del segle passat va viure la seva màxima esplendor, amb tres-cents socis.

També va obrir una sucursal al carrer Altàntida, 25.

A la planta baixa hi havia la botiga de queviures i el bar; a la primera, habitatges particulars i a la segona, un teatre.

La cooperativa va encunyar les seves pròpies monedes a la dècada de 1930.

El 1938, la cooperativa va ser bombardejada per l'aviació alemanya.

Acabada la guerra, la gestora va demanar un crèdit per a la reconstrucció de l'edifici i l'any 1942 van acabar les obres...

La roda sense fi del turisme massiu

Molt omplir-se la boca de la necessitat de “canviar de model productiu”, de “no caure en els mateixos errors”, de “fer front a l'emergència climàtica”, de “construir una economia per la vida” i a la primera de canvi els poders públics acaben fent el de sempre. Baixa la pandèmia i puja altre cop el turisme massiu. Els creuers tornen a Barcelona i els lobbies empresarials pressionen el nou govern d'Aragó des del minut zero perquè accepti l'ampliació de l'aeroport del Prat. Tant és que destrueixi l'ecosistema protegit de la Ricarda, tant és que resti sòl al Parc Agrari, tant és que l'augment del trànsit aeri provoqui l'increment dels gasos d'efecte hivernacle, tant és que indueixi l'arribada d'encara més turisme. Ara resulta que, si no tenim un hub intercontinental, cauran sobre nostre les set plagues bíbliques. I el nou govern, al cap d'un parell de dies, s'arronsa i cedeix.

Per la seva banda, aquestes setmanes l'Ajuntament de Barcelona negocia amb la propietat –grups immobiliaris i fons d'inversió– el futur de quatre grans hotels de Barcelona, entre ells el Juan Carlos I i el Plaza Barcelona, ja que la concessió expira d'aquí a vint anys i, segons l'acord signat el 1991, aquests hotels passaran a ser propietat municipal. I què proposa el govern de Colau? Doncs que, a canvi de mantenir indefinidament els hotels i quedar-se el sòl, la propietat cedeixi a l'Ajuntament solars d'igual valor.

Si no som ni capaces d'aprofitar l'aturada del turisme durant aquest any de pandèmia per iniciar un procés de reconversió del sector, cosa que inevitablement significa el decreixement turístic, és a dir, reduir de manera dràstica el nombre de visitants, ¿qui es pot creure que hi ha alguna voluntat política de construir un nou model econòmic que faci front a les crisis ecològica i social? Ja sabem que reconvertir el turisme de masses centrat en la hipermobilitat no es fa en quatre dies: calen ajuts per reconvertir l'activitat, s'ha de formar en altres ocupacions les persones que hi treballaven, s'ha de reduir progressivament l'oferta turística; però bé cal començar i donar senyals clars a la ciutadania i als inversors de quin és l'objectiu. Un senyal per part de la Generalitat seria oposar-se a l'ampliació del Prat; un senyal per part de l'Ajuntament de Barcelona seria anunciar que, quan acabi la concessió, municipalitzarà els hotels i els convertirà, per exemple, en habitatges d'emergència social. Però els governs només emprendran aquest nou camí si hi ha una pressió ciutadana més forta que la dels elits empresarials per mantenir els seus negocis de sempre. El hàmbster mai surt sol de la roda.

FOTO: Vista aèria de l'Aeroport del Prat. Eric Salard CC-BY-SA-2.0

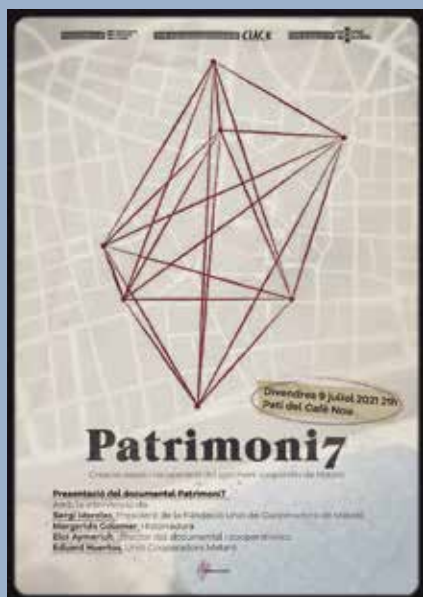
ESTRENA DEL DOCUMENTAL «PATRIMONI 7» SOBRE LA RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI COOPERATIU DE MATARÓ

L'estrena del documental *Patrimoni 7* tindrà lloc el divendres 9 de juliol de 2021, a les 21 hores, al Pati del Cafè Nou de Mataró.

Patrimoni 7 és un documental dirigit per Eloi Aymerich, soci de la cooperativa Clack Audiovisual SCCL, coproduït per la Fundació Unió de Cooperadors de Mataró, que recull la història de la recuperació del patrimoni cooperatiu de la ciutat de Mataró. El documental compta amb la participació de nombroses persones vinculades al moviment cooperativista mataroní, així com d'historiadors i responsables polítics que han jugat algun paper en la recuperació d'aquest patrimoni al llarg de les darreres dècades.

L'acte d'estrena de *Patrimoni 7* comptarà amb la intervenció de Sergi Morales, president de la Fundació Unió de Cooperadors de Mataró; Eloi Aymerich, director del documental; Margarida Colomer, historiadora, i Eduard Huertos, membre de la Unió de Cooperadors.

L'acte tindrà lloc a l'aire lliure i no cal inscripció prèvia. L'aforament del Pati del Cafè Nou és de 400 persones.

La Veganeria, SCCL, i Arcoiris Biocorporación s'uneixen per reptar el mercat actual de les alternatives ultraprocessades a la carn

El moviment del veganisme cada dia guanya més adeptes, però també més detractors, ja que dubten de la seva aportació nutricional. Però ara ja són els mateixos vegans els qui qüestionen els productes elaborats especialment per a ells, ja que en poc temps han proliferat les alternatives a la carn elaborades a base de químics i ultraprocessades.

Per aquest motiu, La Veganeria i Arcoiris Biocorporación, dues cooperatives catalanes, uneixen forces per crear una gamma de productes ecològics, vegans, sense additius, ni colorants, ni conservants, ni ultraprocessats, només a base de vegetals, llegums i cereals.

La Veganeria, SCCL, és un obrador de cuina 100% vegetal situat al Parc Natural del Montseny que elabora els seus productes amb matèries primeres d'agricultors ecològics del propi territori. Va néixer a Barcelona el 2010 amb la voluntat de participar en el retorn de l'artesania alimentària i prioritzar la dieta vegana saludable.

Arcoiris Biocorporación neix al gener de 2020 a Girona amb la visió d'impulsar agricultors i elaboradors ecològics nacionals. La cooperativa acompanya aquestes persones emprenedores a llançar al mercat nacional els seus productes en totes les fases —des de l'envasat fins a la comunicació i vendes—, perquè elles només es concentrin en el seu punt fort, l'elaboració.

Aquesta aliança es veu enfortida amb la incorporació de Biospirit, distribuïdora nacional de productes ecològics, vegans, sense gluten i de proximitat, que ha fet un *cobranding* amb La Veganeria i Arcoiris Biocorporación per potenciar la comercialització d'aquesta nova gamma.

La gamma està formada per hamburgueses de civada, d'arròs i de pèsol texturitzat, salsitxes de seitan i llibrets de seitan, productes elaborats amb ingredients vegetals amb textura i sabor de vegetal.

Les tres empreses repton el consumidor i el mercat de les alternatives a la carn amb la campanya «No tot el menjar vegà és saludable. Ultraprocessats, no gràcies». Amb aquesta línia de comunicació, volen conscienciar la persona consumidora sobre la realitat de l'oferta de productes vegans.

L'estratègia comercial s'ha basat en la venda directa a botigues de proximitat i petits supermercats ecològics, ja que no solament volen potenciar el productor local, sinó també el consum local, a més de la venda en línia a través del web de biospirit.es.

El 8 de juliol es presenta aquesta aliança en el marc de **Biocultura Barcelona**, la fira de productes ecològics i consum responsable, a l'estand de Biospirit i a la xerrada «El veganisme: un moviment activista, social i solidari», a càrrec de Pau Allué, fundador de la Veganeria, SCCL, i la resta de l'equip d'Arcoiris Biocorporación i Biospirit.

+ info: www.laveganeria.com/ca/

ENDERROC DE LA SUCURSAL NÚM. 6 DE LA COOPERATIVA OBRERA LA FLOR DE MAIG

El passat 21 de juny van enderrocar la sucursal número 6 de la cooperativa La Flor de Maig, situada al carrer Marià Cubí de Barcelona. El local de la cooperativa al barri de Galvany de Barcelona comptava amb una botiga de queviures i amb un sala cafè. En les darreres dècades, l'edifici havia acollit l'Universal, el mític bar de moda dels anys vuitanta. L'enderroc va generar un important rebombori a les xarxes socials, on es va denunciar la pèrdua de patrimoni obrer i cooperatiu que gradualment experimenta la ciutat de Barcelona.

Els dies anteriors ja havien començat els enderrocs a l'interior i el passat 21 de juny es va enderrocar finalment la façana de l'edifici. Segons va informar el diari *Ara*, l'Ajuntament de Barcelona havia demanat que s'ajornés la decisió per poder avaluar el valor patrimonial de l'edifici, però finalment l'empresa propietària, Sunway, va acabar enderrocant l'edifici.

En una situació semblant es troba la seu de la Unió Cooperatista Barcelonessa (Parròquia Sant Isidor) del carrer

Urgell, 176, de la barcelonina Esquerra de l'Eixample, amenaçada també d'enderroc, en aquest cas per ampliar l'Hospital Clínic. En aquests moments, s'ha convertit en punt de vacunació massiva contra la COVID-19, però posteriorment s'enderrocarà i es construirà un edifici funcional de bell nou.

Des de la Plataforma Salvem la Unió Cooperatista Barcelonessa es reivindica el seu passat popular, obrer i cooperatiu, i es demana que l'Ajuntament de Barcelona catalogui aquest edifici històric —construït el 1930— com a bé patrimonial cooperatiu per salvar-lo de l'enderroc. La Plataforma Salvem la Unió Cooperatista Barcelonessa està integrada per diverses entitats veïnals i representants del cooperativisme, com la Fundació Roca i Galès, la Confederació de Cooperatives de Catalunya, l'Ateneu en construcció Eixample Esquerra, l'Ateneu Queix o la CGT Hospital Clínic.

+ info de la campanya: www.rocagales.cat/campanya-salvem-la-unio-cooperatista-barcelonessa

MISSATGE DE L'ALIANÇA COOPERATIVA INTERNACIONAL

3 DE JULIOL DE 2021

97a Diada Internacional de les Cooperatives de l'ACI / 27è Dia Internacional de les Cooperatives de les Nacions Unides

RECONSTRUIR MILLOR JUNTES

Enguany, amb motiu del Dia Internacional de les Cooperatives (#*CoopsDay) que se celebra el 3 de juliol, volem reforçar el nostre compromís per aconseguir reconstruir millor junts el teixit social i econòmic tan durament afectat per la pandèmia.

La pandèmia de la COVID-19 ens ha assotat brutalment i és probable que deixi una profunda marca en les nostres famílies i les nostres comunitats i que modifiqui la nostra manera de ser i el nostre futur. I no s'ha acabat. La pandèmia continua cuejant i els seus efectes continuen sent devastadors en moltes parts del planeta. Les persones cooperativistes, compromeses i constants, continuen donant resposta als assumptes sanitaris, econòmics, socials i culturals més urgents i, al seu torn, s'alineen per a buscar solucions sostenibles per a un futur comú.

Més de tres milions de cooperatives d'arreu del món han mostrat que és possible produir, consumir, estalviar, educar, servir i viure juntes anteposant el benestar de les persones i del medi ambient.

La nostra sòlida identitat cooperativa es basa en valors i principis únics que se centren a donar resposta a les necessitats i aspiracions de les persones. En temps de crisi, aquesta identitat ha ajudat a reconstruir comunitats més fortes i a garantir un futur segur per a tothom.

Les cooperatives poden marcar la diferència en l'època postpandèmica. Amb les nostres accions aconseguirem una recuperació justa en aquest món tan complex.

La Diada Internacional de les Cooperatives és també un homenatge a la generositat de totes les dones i homes del moviment cooperatiu que s'han solidaritzat de manera anònima amb qui més ho necessitava. Les cooperativistes estan decidides a actuar, a anar contra vent i marea, i a construir un món ideal on viure.

Uneix-te el 3 de juliol i crida ben fort que és possible crear un futur centrat en les persones i respectuós amb el medi ambient.

En aquesta data tan especial, mostrem amb orgull la nostra identitat cooperativa i responguem al missatge de reconstruir millor junts.

Bon Dia Internacional de les Cooperatives!

LA II FIRA D'ECONOMIA MIGRANT I DIVERSA OMPLI CAN BATLLÓ DE PROJECTES TRANSFORMADORS

Més d'una cinquantena de projectes impulsats per persones migrades i diverses van omplir el carrer principal de Can Batlló el passat dissabte 26 de juny. Projectes gastronòmics, d'artesanania, tèxtils, d'acompanyament empresarial, culturals, etc. es van trobar per visibilitzar l'activitat i les pràctiques pròpies d'economia social i solidària que promouen des de la seva expertesa i bagatge.

A la Fira també hi va haver espais de reflexió com xerrades i taules rodones on es van compartir experiències d'empoderament i emprenedoria, i on també es van socialitzar els entrebancs del sistema amb els quals es troben les persones migrades per desenvolupar els seus projectes econòmics.

La valoració de l'organització de la Fira és molt positiva, ja que finalment es va poder fer l'esdeveniment de forma segura i seguint totes les mesures de prevenció de la COVID-19. Aquestes mesures han obligat a reduir a la meitat el nombre de paradistes, que en la primera edició va arribar al centenar de projectes. Enguany, malgrat les restriccions, els projectes han pogut muntar el seu espai i els visitants han pogut conèixer de primera mà les entitats i cooperatives, així com les persones que els impulsen.

La Fira d'Economia Migrant i Diversa és un projecte impulsat pel Cercle de Migracions i economia cooperativa de Coòpolis. La primera edició, que va tenir lloc el 2019, va néixer com una plataforma per visibilitzar les iniciatives econòmiques de projectes col·lectius impulsades per persones d'origen divers, un espai per a l'acostament entre cultures i idiomes, com també de reflexió i debat a l'entorn de la construcció de subjectes polítics de l'ESS. Les impulsores estan convençudes que incorporar la perspectiva de la diversitat i l'antiracisme sens dubte enriqueix el conjunt del teixit solidari i cooperatiu i intensificarà la capacitat de transformació social i d'implicació de tota la classe treballadora.

+ info: www.bcn.coop

El cooperativisme agrari incrementa l'ocupació, malgrat la crisi de la COVID-19

La Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya (FCAC) va celebrar, el passat 17 de juny, la XXXVIII Assemblea General de forma telemàtica per segon any consecutiu, en el marc de les restriccions sanitàries per la COVID-19. En l'Assemblea, es va presentar l'*Anuari Socioeconòmic 2021*, amb l'evolució de les principals magnituds de les 192 empreses cooperatives, així com el quadre de comandament Dashboard.coop, que conté l'evolució històrica dels últims sis anys.

L'estudi de la FCAC posa de manifest que, tot i la crisi provocada per la COVID-19, les cooperatives agràries han aconseguit incrementar un 4,5% l'ocupació, i han arribat als 4.399 treballadors davant dels 4.201 de final de 2020. El personal per cooperativa també augmenta —un 6,2%— fins a assolir els 22,9 treballadors com a mitjana. Pel que fa a l'ocupació femenina, aquesta ha crescut un 4,7%, i ja representa un 49,9% del total de persones treballadores; especialment rellevant són els càrrecs de gerència, que estan ocupats un 18,6% per dones, un 33,1% més que l'any anterior.

Ramon Sarroca, president de la FCAC, va remarcar que «gairebé un terç de cooperatives agràries catalanes són empreses centenàries i un 75% tenen més de 50 anys. Som un sector resilient i, arran de la pandèmia de la COVID-19, hem tornat a demostrar el nostre paper estratègic tant des del punt de vista alimentari com per la contribució a un desenvolupament sostenible, la lluita contra el canvi climàtic i l'equilibri territorial del país. Per això, i malgrat la greu afectació que està tenint la crisi sobre determinats sectors productius, els resultats són favorables per al col·lectiu de forma global».

En aquest sentit, els preus comercialitzats per les cooperatives agràries han continuat sent superiors a la mitjana dels operadors catalans en la majoria de produccions. La diferència entre ambdós preus (cooperatives i Catalunya) és superior en aquells sectors en què les cooperatives participen més clarament en la creació de valor afegit. És el cas de la planta viva (on les cooperatives assoleixen un preu fins a un 220,9% superior al conjunt de Catalunya), els cítrics (un 130,8% més), la garrofa (48,4%), l'arròs (47,0%), la mel (38,7%), l'horta (28,7%), el vi (26,5%), l'oli d'oliva (21,3%), la llet (19,8%) i l'ametlla (12,0%), entre d'altres.

Les cooperatives agràries representen el 33% de la Producció Final Agrària (55,3% de la producció agrícola i 22,7% de la ramadera).

+ info: www.cooperativesagraries.cat

NOU CURS DE FORMACIÓ DEL PROFESSORAT SOBRE ECONOMIA SOCIAL I FINANCES ÈTIQUES

Confederació de Cooperatives de Catalunya
@CooperativesCAT

L'Itinerari Educatiu d'Economia Social i Finances Ètiques és una proposta didàctica adreçada a alumnes de 3r i 4t d'ESO que vol transformar l'economia des de les aules. Els cinc mòduls que conformen aquest itinerari educatiu permeten, tant a l'alumnat com al professorat, formar-se en una economia de les persones i per a les persones.

Per tal de capacitar els mestres interessats en impartir aquests mòduls als centres educatius, el Departament d'Educació de la Generalitat realitzarà, del 5 al 9 de juliol, un curs de formació del professorat. Aquest curs consta de 30 hores distribuïdes en 5 sessions de 3 hores de durada, i 15 hores de treball personal. Les sessions es faran en format virtual i comptaran amb espais de treball en grup.

L'objectiu d'aquesta formació en economia social i finances ètiques és descobrir al professorat noves maneres d'ensenyar economia; promoure els valors d'una societat democràtica, justa, equitativa i inclusiva a les aules; i construir dinàmiques per al foment de la transformació social.

Els diferents mòduls de l'Itinerari Educatiu es poden impartir presencialment (www.economiasocialcatalunya.cat/formacio) —amb o sense el suport d'un formador extern— o es poden realitzar de manera telemàtica, gràcies als recursos formatius disponibles al portal virtual www.reptescooperatius.cat.

CELEBRACIÓ DEL DIA INTERNACIONAL DE LES COOPERATIVES

El divendres 2 de juliol vam celebrar el Dia Internacional de les Cooperatives amb un acte a la Cooperativa d'Arquitectes Jordi Capell. El lema escollit per l'Aliança Cooperativa Internacional per a l'edició d'enguany era "Reconstruir millor junts", així que l'objectiu de l'acte va ser mostrar la resiliència de les cooperatives catalanes i la tasca d'intercooperació que han realitzat, especialment durant la pandèmia, per oferir respostes a les necessitats socials de manera comunitària i solidària. Després de la benvinguda institucional per part de Guillem Llorens, president de CoopCat, l'acte va seguir amb una conversa entre Ramon Sarroca, responsable de l'Àrea d'Intercooperació de CoopCat, i Manel Heredero, especialista en ecosistemes digitals i dinamitzador del programa N'Xarxa —l'espai de cocreació impulsat per CoopCat per tal de connectar i accelerar projectes cooperatius—, que va posar en valor la importància de la intercooperació per multiplicar l'impacte social dels projectes i va donar a conèixer diferents projectes d'intercooperació que es duen a terme a tot Catalunya. Per fer-ho, es van visualitzar vídeos de cooperatives de Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona i les Terres de l'Ebre, a més de la Xarxa d'Ateneus Cooperatius, i es van explicar les seves experiències en intercooperació.

La segona part de la celebració va servir per retre homenatge a Arcadi Oliveres a través de les reflexions que el seu fill Arnau va fer sobre l'obra i la trajectòria del seu pare. Una oportunitat per recordar els seus pensaments i donar vida a les seves paraules, per donar-los un sentit nou i obert. Aquestes reflexions van estar acompanyades de música en directe.

**Dia Internacional
de les Cooperatives**
Reconstruir
millor junts
3 Juliol 2021

Pols cooperatius, intercooperació:

La Comunal, fruit frondós del substrat social i cooperatiu del barri de Sants

La Ciutat Invisible, Directa, Jamgo, Lacol, Quesoni i Aula d'Idiomes són cooperatives prou conegudes i consolidades; més nova és la Deskomunal, sorgida de la unió de membres de Kop de Mà i de Koitton Club. Finalment, Irídia, associació sense ànim de lucre que treballa per elevar els estàndards de protecció dels drets humans en relació amb la violència institucional, el racisme i les migracions, la memòria històrica, la privació de llibertat i el dret a la protesta. Què fa una cooperativa o associació com tu en un lloc com aquest? La Comunal!

Pep Valenzuela
@pepvalenzuela

Irene Jaume, sòcia treballadora de La Ciutat Invisible i membre de la comissió de Comunicació de La Comunal.

La Comunal neix com un espai cultural cooperatiu i d'intercooperació al barri de Sants, molt de barri!, el febrer del 2020, a les portes de la declaració de l'estat d'alarma sanitària i del confinament. Els fets han forçat un naixement lent i llarg però efectiu de totes maneres, perquè la proposta es treballava des de l'any 2015. Vuit projectes anaven ajuntant forces per mancomunar necessitats i recursos, sis cooperatives de treball, una de consum (la Directa) i una associació (Irídia), entitats molt arrelades al barri i amb una íntima vinculació amb el teixit veïnal i social de Sants.

Primer, hi havia la necessitat d'espai de les tres primeres cooperatives: La Ciutat Invisible (llibreria), Directa (periodisme) i Lacol (arquitectura). Lacol trobà un vell recinte buit, a Riera d'Escuder 38, que permetia somiar més en gran que només en un espai de treball compartit. La proposta il·lusionà i va créixer amb la participació de les

altres entitats, però ara ja amb una proposta d'esdevenir pol cooperatiu, espai de suport mutu, intercooperació i compromís amb el territori.

"Junttes som més fortes", emfasitza la Irene Jaume, sòcia treballadora de La Ciutat Invisible, i membre de la comissió de Comunicació de La Comunal. En principi era la necessitat d'espai i d'intercooperació, afirma, però "una vegada aquí, constatem que compartir l'espai facilita més vincles i més accions, i mancomunem necessitats i recursos dels diferents projectes". S'han col·lectivitzat tots els recursos i infraestructura, "que ara són de tothom", subratlla. També els subministraments (aigua, telèfon, electricitat, internet, gas...). L'espai s'obre també a la gent del barri que en pugui tenir necessitat, per reunir-se o fer activitats.

Ser espai cultural vol dir una visió holística: "entenem la cultura com una manera de fer i estar en el món", explica Irene Jaume, per tant,

LA COMUNAL

“contra la mercantilització, molt forta els darrers anys, d’aquesta”. Denuncia, així mateix, en aquest context, els processos de “gentrificació dels barris”. La cultura l’entenen com processos i espais on tothom pugui participar, producció i gaudi col·lectius. A l’agenda, concerts, presentació de llibres, exposicions, celebracions...

L’espai s’organitza a partir d’una assemblea de representants de les entitats que es reuneix cada setmana. Hi ha les comissions de treball, no designades per representació. Aquestes són Comunicació, Règim intern, Pati i Jardineria o “comissió verda”.

Cada cooperativa o associació fa la seva feina i activitats, que acaben esdevenint intercooperatives. “Moltes vegades, les activitats que imagines acaben sent millors, perquè hi participa més gent i et sents més segura”, assegura la Irene.

El finançament global ve de l’estalvi de les cooperatives i entitats. El

lloguer es va acordar amb la propietat, i cada entitat posa d’acord amb els metres, d’acord amb els recursos i capacitat d’estalvi també. El local no és municipal. Es va haver de negociar amb la propietat. Donades les circumstàncies, van aconseguir un “bon acord per quinze anys”, considera en Jaume.

Tot plegat, el projecte té fonaments sòlids, però encara està a les beceroles. No es tractava només de llogar l’espai. S’han fet obres costoses: la restauració de l’antic edifici i la construcció d’una part nova, en fusta. I just quan tot estava a punt, quinze dies abans de l’estat alarma, les restriccions van aturar la seva posada en marxa al cent per cent. Han fet teletreball, alguns ERTO..., però les entitats que necessiten públic, la llibreria i la Deskomunal (bar-restaurant) han hagut d’estar aturades molt de temps.

O sigui que, malgrat tota la feina feta, quasi no s’ha pogut aixecar la persiana fins ara. “Encara hem de fer

La llibreria cooperativa La Ciutat Invisible està integrada en l’espai cultural i cooperatiu La Comunal al barri de Sants.

el ritual d’inauguració”, emfasitza la Irene, “amb les entitats i amb totes les nostres comunitats”. Malgrat tot, l’experiència viscuda “ens ha mostrat que el fet d’estar juntes i compartir l’espai fa que les dificultats siguin menys feixugues”. Ara, la feina més important com a pol cooperatiu és donar-se a conèixer al barri i comen-

“

Vuit projectes mancomunens necessitats i recursos, entitats molt arrelades al barri, una íntima vinculació amb el teixit veïnal i social de Sants.”

“

“Entenem la cultura com una manera de fer i estar en el món, contra la mercantilització, molt forta els darrers anys, d’aquesta.”

gar a intervenir com l'espai cultural i cooperatiu que volen ser.

La Irene explica que, en el procés de pensar el projecte, van contactar amb el grup ECOS, que llavors era l'únic referent d'una proposta veïna a Barcelona, i també amb Tangente (Madrid). ECOS nasqué el 2011 com a grup cooperatiu format per empreses que volen ser una “alternativa al model socioeconòmic actual, basada en els valors de l'economia social i solidària”, d'acord amb la presentació al seu web, i té com a missió “fer créixer el mercat social, apropant-hi més organitzacions, sectors econòmics, administracions públiques i persones”.

Irene Jaume assegura que l'experiència els ha ajudat molt, tot tenint en compte que no es tractava de copiar, sinó de conèixer i aprendre. En tot cas, és un espai diferent, començant per l'espai físic, les entitats que el conformen, les “tradicions polítiques” i la vinculació amb el barri. “Som també resultat d'una reflexió col·lectiva en l'àmbit del barri, de voler construir un pol cooperatiu i que complementi altres espais, com són Can Batlló, la Lleialtat Santsenca, Can Vies, el casal independentista, i obrir joc”, declara la Irene.

Òbviament, les entitats que constitueixen La Comunal participen activament en l'Impuls Cooperatiu de Sants, xarxa d'economia solidària del barri, que engloba el conjunt de les entitats de l'ESS. Pel que fa a la comissió de Comunicació, han llançat, malgrat totes les restriccions, la campanya “Eixam sense reina”, la primera per donar-se a conèixer al barri i informar de totes les idees que tenen. Al mateix temps, es tracta de divulgar totes les activitats i accions de les cooperatives. “Tenim ganes ara, amb la millora de la pandèmia, d'aprofitar el pati, un espai molt agradable i amb moltes possibilitats”, i a partir de juny fer comunicació amb cartells.

La proposta, ben lligada i arrelada al barri, no es planteja el creixement. “Bona pregunta”, comenta sorpresa la Irene Jaume. “Que creixi l'ESS i doni més respostes sempre és positiu, però pensar en creixement no és ara el nostre moment”, subratlla. “En tot cas, des de La Ciutat Invisible no ens plantejem un model gran; crec que la pandèmia ha demostrat que els projectes petits i mitjans poden aguantar millor el vincle amb la comunitat, que es perd en els grans”.

Obres de rehabilitació dels espais de La Comunal.

També en aquest darrer temps, malgrat o gràcies a la situació creada per la pandèmia, a l'Hospitalet s'ha creat l'Espora, un espai d'intercooperació d'entitats de l'ESS, pel suport al teixit cooperatiu i social del municipi, en un local del barri de Collblanc que compartiran la llibreria Llavors, la gestoria Ekonomikon i l'associació Mujeres Unidas Entre Tierras (MUET).

“

“Fer créixer l'ESS, donar respostes. Però no ens plantejem un model gran, la pandèmia ha demostrat que els projectes petits i mitjans poden aguantar millor el vincle amb la comunitat.”

Mariló Fernández

«Sortir al carrer fa economia perquè fa comunitat»

Un personatge històric que voldries conèixer: M'hauria agradat viure el Maig del 68 o la Comuna de París.

Una lectura imprescindible: *Nacimiento de la mujer burguesa*, de Julia Varela, o *La justicia y la política de la diferencia*, d'Iris Marion Young. Són els primers que ens van marcar.

Un perfil de Twitter que no pots deixar de seguir: No en segueixo cap. No tinc Twitter.

No podries viure sense: Gent.

Encara tens pendent: No ho he pensat mai, fa iuiu.

El cooperativisme és: El suport mutu, posar la vida al centre, una alternativa per construir un model més just i sostenible per a totes.

Mariló Fernández (Barcelona, 1973) és sòcia treballadora de la cooperativa LaFundició, que impulsa processos col·lectius de construcció de coneixement i que impulsa, juntament amb l'associació Lacho Bají Calí, encapçalada majoritàriament per dones gitanes, el projecte Keras Buti, una cooperativa de consum per a la distribució i venda de productes agroecològics i de proximitat, produïts al Parc Agrari del Baix Llobregat, i una escola popular.

Sara Blázquez
Dies d'agost, SCCL
@diesdagost

KERAS BUTI

Visita a l'Hort de l'Eriçó, de producció de verdures ecològiques a la finca de Cal Sans, dins el Parc Agrari del Baix Llobregat.

En llengua romaní, Keras Buti significa "fer coses". Què és exactament la cooperativa Keras Buti?

LaFundició som una cooperativa de treball, havíem estat firaires fins que vam habitar un espai físic a Bellvitge, a l'Hospitalet, que és un semisoterrani d'un bloc d'habitatges socials, i hi havia comunitat gitana, amb qui no ens havíem trobat mai. A més, a l'altre costat de les vies del tren, al Gornal, hi havia l'escola on anaven molts dels infants que vivien on érem nosaltres. La història va començar caminant entre barris amb aquests nens i nenes. A l'altre barri ens vam trobar amb l'associació gitana Lacho Bají Calí. Vam començar a aprendre moltes coses i a pensar que ens agradava treballar juntes. Va sortir una convocatòria de Projectes Singulars, ens hi vam presentar i va sortir la idea de l'Escola Popular Keras Buti. Quan vam pensar en el tema agroalimentari, en quins sabers i quines formes tenen a veure amb la cultura gitana, vam posar a la cooperativa de consum el nom d'Escola Popular. Després vam fer l'associació i ja li vam posar Keras Buti. Des de la cosmovisió paia, Keras Buti es pot traduir com a "treball", però "fer coses" és diferent que "treballar". Fer coses té a veure amb sostenir la vida des d'allò que és important. Si estàs malalt, el més important per sostenir la vida és cuidar. La comunitat gitana sempre ho ha prioritzat. Elles concilien tota l'estona: si tenen una persona que està malalta, no aniran a treballar, estaran cuidant aquesta persona i llavors ja buscaran per menjar. Els

seus valors han anat tensant el sistema capitalista, i això ha fet que sempre s'hagi volgut "domesticar" allò que és gitano: aquesta idea de llibertat, o els valors que la vida és el més important, cuidar-se...

... valors que tenen molt a veure amb l'economia social i solidària i el cooperativisme.

Sí, però la comunitat gitana, i a mi també em passa, té rebuig a les estructures formals: la cooperativa, la junta, els comptes anuals... Hi ha una part que és poc feminista, una part molt burocràtica, molt pesada. Aquesta part fa que molt col·lectius es tirin enrere a l'hora d'apropar-se a l'economia social o al cooperativisme. Nosaltres vam començar amb la cooperativa de consum, amb un productor del Parc Agrari, fent la cistella, i vam començar amb dos nodes, ara en tenim sis a l'Hospitalet i un a la Marina, a la Zona Franca. Anem creixent i anem caminant cap a aconseguir que no sigui només de consum. L'Hospitalet és la segona ciutat més gran de Catalunya, però només hi havia un grup de consum informal. És una dada significativa en relació amb Barcelona, què passa? Ens fa por que l'agroecologia o el fet de menjar bé sigui un altre espai de distinció: qui pot menjar bé i qui ha de menjar del Mercadona. Tenim el Parc Agrari al costat, tenim Cal Trabal, que és l'últim patrimoni agrícola que ens queda a la ciutat. Per nosaltres era molt important poder generar un moviment a la ciutat on posar aquestes coses sobre la taula. També perquè a l'Hospitalet es va

construir sobre espais agrícoles requalificats a través de processos molt violents d'especulació urbanística. I molta de la gent que va migrar venia de zones de camp, del que ara es diu l'*Espanya vaciada*. Hi ha una memòria de la qual no s'ha parlat mai.

Més enllà del producte, el projecte té uns valors socials molt clars, quins són?

Nosaltres sempre diem que tot és social. Volem caminar cap a un model més just, perquè a més l'Hospitalet està en un territori amb moltes violències, amb molta explotació, amb molta vergonya, molt silenci sobre totes aquestes violències, estem subalternitzats constantment, en risc de, vulnerables (que nosaltres en diem *vulnerabilitzats*), totes aquestes etiquetes que ens situen en un espai on no tenim agència. El que volem és que si hem de parlar de sostenibilitat, canvi climàtic, agroecologia..., com en parlem des d'una ciutat com l'Hospitalet? Què hem de dir nosaltres aquí? Perquè també hem de dir coses i són diferents de les que pot dir la gent de les zones rurals o de Barcelona. I tot suma. Hem de tenir relats múltiples per poder construir la justícia social. Si no, tenim mirades esbiaixades de les coses.

Treballen en xarxa amb els productors de la zona. Com funciona?

Tenim dos productors ara mateix. Són dos projectes petits, que necessitaven xarxa, i això és el que vam intentar generar. No només per augmentar el consum, sinó també per pensar de forma col·lectiva cap a on anem. Per exemple, amb el Pla Integral del Poble Gitano vam accedir a uns ajuts que ens han permès a LaFundició contractar dos joves gitans perquè treballin al camp, i l'Hort de l'Eriçó, que és un d'aquests dos projectes, fa la formació en agricultura ecològica, té dues persones més treballant i això els facilita la feina. Generem escenaris que no són normals. Aquesta raresa fa que haguem de seure i pensar com ho fem. De vegades pensem en la retribució de forma equitativa, però quan hi ha hagut molta violència sobre territoris o pràctiques s'ha de restituir. I de vegades restituir és que et toca donar, donar i donar.

Però Keras Buti també és una escola popular on construir i compartir col·lectivament els coneixements. Com es fa, això?

Sí, hi ha l'associació Keras Buti, que té diverses línies de treball. En té una de molt vinculada al Pla Integral del Poble Gitano, que és posar en valor els sabers, les for-

mes de fer, les cosmovisions des de la gitanitat: fem des de xerrades a centres educatius fins a un procés de recuperació de la memòria del poble gitano i quines són les formes de portar-la al present. Parlar d'història o de memòria ens ajuda a revisar aquestes violències estructurals i veure si podem restituir les formes de transmissió i resistència orals que hem perdut.

A l'Escola Popular es fan classes de conduir, però amb un doble objectiu: aprendre també a llegir i a escriure millor. Com funciona aquest espai de trobada?

Sí, tenim el suport de l'Ateneu Cooperatiu La Col·lectiva. Als inicis Lacho Bají feia això, després es va quedar aturat i ara ho hem tornat a activar. És una manera d'anar traduint i entenent les normes de circulació, i durant la pandèmia va ser maco perquè també ens va suposar fer formacions per aprendre a connectar-nos al Jitsi, per poder fer totes les classes virtuals. La comunitat gitana ha tingut molta por durant la pandèmia, anava amb molta cura, no sortia, i aquest espai de dones s'ha convertit en un espai molt divertit, de gaudir, encara que estiguin fent una classe de conduir. També si es treuen el carnet és una autonomia a l'hora de buscar feina o de fer coses amb la família.

El romaní, o romanó, és la llengua compartida pel poble rom arreu del món. Està molt estès entre les comunitats gitanes, però a l'Estat espanyol no. Què representa, també, fer classes de romanó a l'Escola Popular?

És quasi un acte de fe. La llengua que sí que està viva i es fa servir és el caló, que és la barreja del romanó amb el castellà o amb el català o amb el basc, i el que es parla no es comparteix amb la comunitat paia. Jo crec que és una comunitat molt dolguda encara per tot el que se li ha fet, i no hi ha confiança cap a la blanquitud. I el caló forma part d'un espai de respecte de la seva comunitat que no comparteixen amb la resta. El romanó és una altra cosa, és un consens. Als anys setanta gitanos de moltes parts del món s'ajunten i decideixen unificar una llengua, un himne i una bandera. També intentem traduir tots els materials de la cooperativa al romanó, hem fet un diccionari romanó-català-castellà, amb paraules que els infants de l'escola volien conèixer, també fem serigrafies amb paraules. És un gest i una manera de recordar que hi ha llengües que hem perdut i que hi ha violència que té a veure amb aquestes llengües, i té a veure amb les formes amb què una comunitat està al món.

Parlaves de les dones "canyeres" que empenyen l'associació Lacho Bají Calí, l'associació que, juntament amb LaFundició, impulsa Keras Buti. Què creus que aporten?

Moltíssim. Que la cura sigui el primer és una cosa que nosaltres, per molt que diguem, no fem. I elles, si han de deixar de treballar durant una setmana per tenir cura d'una persona que ho necessita, ho fan. I si perden la feina, ja en trobaran una altra. I el tema de les comunitats solidàries, que la meua família no és només la meua família, sinó que és tota la comunitat de qui jo tinc cura. No estan sols, i això ho tenen molt naturalitzat. I també l'ús de l'espai públic: sortir al carrer i estar al carrer és una cosa que fa economia perquè fa comunitat: generar xarxes de suport, generar vincles... Nosaltres ho hem perdut. Per sortir al carrer hem de fer una instància, això què és? Ells treuen la cadira i es posen a cantar. També és una forma de cultura on ells són els protagonistes, no hi ha consum cultural. Nosaltres entenem la cultura com allò que consumim, però ja no cantem ni fem pràctiques significatives en la nostra comunitat, perquè ja no tenim espais per fer-les. Tots aquests espais són economia del bon viure, que és diferent de l'economia d'acumular calés, que els calés no es mengen.

Dieu que LaFundició és una eina per regularitzar la vostra situació com a treballadors dins la precaritzada esfera cultural. Què és LaFundició i què feu?

Si a Keras Buti fem coses, a LaFundició fem el que podem (riu). LaFundició és una cooperativa de treball que neix perquè diferents persones ens vam trobar en una altra cooperativa que hi havia a l'Hospitalet, que era TPK (Taller de Pubilla Kasas), una cooperativa d'artistes dels anys 80 que era un espai viu on els veïns i veïnes ens trobàvem i fèiem coses que de vegades tenien a veure amb l'art contemporani, però que cercaven estètiques col·lectives i construir pensament crític. En un moment donat estàvem en una situació de falsos autònoms i, com que sí que teníem consciència obrera, no ens hi sentíem bé, no tenia res a veure amb la nostra cultura de barri. Vam decidir que havíem de tenir la nostra forma jurídica per regular el nostre treball i posar la nostra força de treball al servei dels nostres barris, sigui el que sigui això. Tenim unes habilitats que venen d'aquesta formació en el camp de l'art i d'entendre les coses amb una mirada diferent. Treballem molt i ens qüestionem molt el tema de les cures. Però no podem sostenir sense esforç el contrarrelat.

KERAS BUTI

Mariló amb una companya de Keras Buti en una recollida de canyes als marges del Llobregat.

L'ANTICAPACITISME A L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

Ismael García i Guillem Subirachs Mancebo
Membres de la Xarxa d'Economia Solidària

Tant la vulnerabilitat de les nostres vides com la desprotecció per part del sistema són evidents en l'actualitat. Quan pensem en les possibles causes de la precarització dels nostres viures, se'ns fan evidents el neoliberalisme i l'heteropatriarcat com a principals antimodels, amb les seves tangents o derivades en forma de masclisme i racisme. Tot i així hi ha un tercer antimodel que sovint queda oblidat: el capacitisme.

En aquest article busquem visibilitzar el treball fet des de l'economia social i solidària (ESS) en matèria de diversitat funcional i posar sobre la taula algunes de les reflexions i preguntes que ens estem plantejant des de la Xarxa d'Economia Solidària (XES). Començarem, però, definint alguns conceptes.

De què parlem quan parlem de

El cooperativista Jordi Garcia, autor de *L'economia social i solidària en 100 paraules*, defineix l'ESS com a “conjunt de pràctiques socioeconòmiques formals o informals, col·lectives però també individuals, que prioritzen la satisfacció de les necessitats i les aspiracions dels seus membres i/o d'altres persones, per sobre del lucre; quan són col·lectives, la propietat també ho és, i la gestió és democràtica; són independents respecte a qualsevol entitat pública o privada, actuen orientades pels valors d'equitat, solidaritat, sostenibilitat, participació, inclusió i compromís amb la comunitat, i són promotores del canvi social”.

Pel que fa a la **diversitat funcional**, podríem referir-nos-hi com un fet o característiques presents a la societat i en qualsevol persona humana, tal com són, per exemple, el gènere o l'ètnia. Així, cada persona tindria un conjunt de capacitats i discapacitats. D'altra banda, l'OMS defineix la discapacitat com una equació multivariable, amb diferent ponderació cada una, essent una d'elles l'entorn, amb un pes notable. Vol dir això que és l'entorn qui (dis)capacita la persona en funció del grau d'accessibilitat que li ofereix.

A la definició anterior s'afegeix el **capacitisme** com a prisma de pensament que considera les persones amb funcionalitat no

normativa com un error de la natura que cal rehabilitar per acostar-se al màxim al que és normatiu, abans de poder-se integrar –que no incloure– a la societat. És normatiu allò que és productiu i amb capacitat de consum. Així les persones són classificades dins l'antagònic de capacitades i discapacitades.

El camí que estem iniciant a la XES

Des de la XES estem impulsant una reflexió. Com pot ser que estiguem enxarxades amb un bon grapat d'organitzacions que basen el seu dia a dia en pràctiques inclusives i en lluitar contra el capacitisme i, alhora, no tinguem en compte l'accessibilitat en una Assemblea General Ordinària? Hi ha debats que no estem tenint i hauríem d'afrontar? Com ens vinculem i enxarxem amb moviments que també busquen superar les opressions del sistema actual?

Som conscients que a l'ESS hi ha múltiples entitats, sobretot associacions i fundacions del tercer sector social i empreses d'inserció, que tenen com a raó de ser superar exclusions i discriminacions vinculades a aspectes com la salut mental o la física. I altres projectes que han iniciat reflexions similars des d'aproximacions comunitàries. Aprofitant el seu coneixement per començar a respondre aquestes preguntes vam organitzar el passat

FOTOGRAFIA: FEDIDA PER LA LLEIALTAT SANTSENCA

Club de lectura "Lectures diverses" a La Lleialtat Santsenca, un espai inclúsiu integrat per persones amb i sense diversitat funcional.

mes d'abril una taula rodona per poder conèixer l'experiència i opinió de la Federació i la Fundació ECOM, de la Fundació Els Tres Turons, del Jesús Garcia com a col·laborador de LabCoop i Etcèteres, i de la Lleialtat Santsenca.

D'una banda, ECOM neix per defensar els drets de les persones amb discapacitat. De fet, van ser les mateixes persones amb discapacitat les qui es van organitzar per defensar i exercir els seus drets i van crear ECOM amb objectius diversos com la capacitació o l'enxarxament amb altres entitats i persones. D'aquí que la federació tingui una funció vinculada a l'articulació i la incidència política, mentre que la fundació focalitza els seus objectius cap als serveis vinculats a la qualitat de vida de les persones amb discapacitat.

D'altra banda, la Fundació Els Tres Turons té com a principal objectiu la promoció de la salut mental comunitària a partir de projectes que parteixin de necessitats del territori i hi donin resposta. Des del seu inici, l'any 1985, realitza la seva activitat sobretot al barri del Carmel i al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona.

Quant a la Lleialtat Santsenca, espai veïnal de cultura popular i de gestió comunitària, els últims anys ha iniciat un camí cap a la programació d'activitats inclusives. Per això des del 2019 les rutes històriques incorporen un intèrpret de llengua de signes i aquell mateix any també es va iniciar "Lectures diverses", un club de lectura inclúsiu dirigit a persones amb i sense diversitat funcional que tenen ganes de debatre i intercanviar idees a partir de la lectura dels llibres.

Per últim, en Jesús Garcia, a partir de les col·laboracions amb LabCoop i Etcèteres, creu que els aprenentatges sorgeixen quan

ens posem a treballar-hi, com en el cas de la creació de Diverscoop, cooperativa d'inserció social formada per persones amb diversitat funcional, que ofereix quioscs sostenibles, socials i integrats a la comunitat.

L'experiència de les companyes en aquests projectes i entitats ens va servir per evidenciar que s'està fent molta feina però que, a la vegada, si ens estem fent aquesta reflexió és que creiem

que també queda camí per recórrer. Més preguntes: el conjunt de l'ESS és conscient de tota aquesta feina que s'està fent? Incorpora dins de les seves pràctiques diàries el compromís de la inclusió que ens defineix?

Els valors de l'ESS, pels quals treballa la XES, ens han de fer passar per sobre del sistema heteropatriarcal capitalista i productivista de què formem part, i això implica, d'entrada, no reproduir les seves pràctiques excloents. Necessitem revisar-nos i pensar per què encara generem massa sovint espais

no- excloents. No podem col·laborar a generar exclusions que impliquen vulneracions de drets i la jerarquització en persones capaces i no capaces. No podem esdevenir opressores. Necessitem analitzar-nos, aprendre de les coses que no estem fent bé, identificar les pràctiques que podem millorar i aprendre molt d'entitats i projectes que, com les que van participar a la

taula rodona, formen part del moviment i amb la seva tasca diària ens mostren com seguir.

Som conscients que queda camí per recórrer i la nostra voluntat és que la feina no s'aturi aquí. Volem posar el tema sobre la taula i treballar per ajudar a fer una XES més anti-capacitista.

És normatiu allò que és productiu i amb capacitat de consum.

Necessitem revisar-nos i pensar per què encara generem massa sovint espais —ja sigui físics o no— excloents.

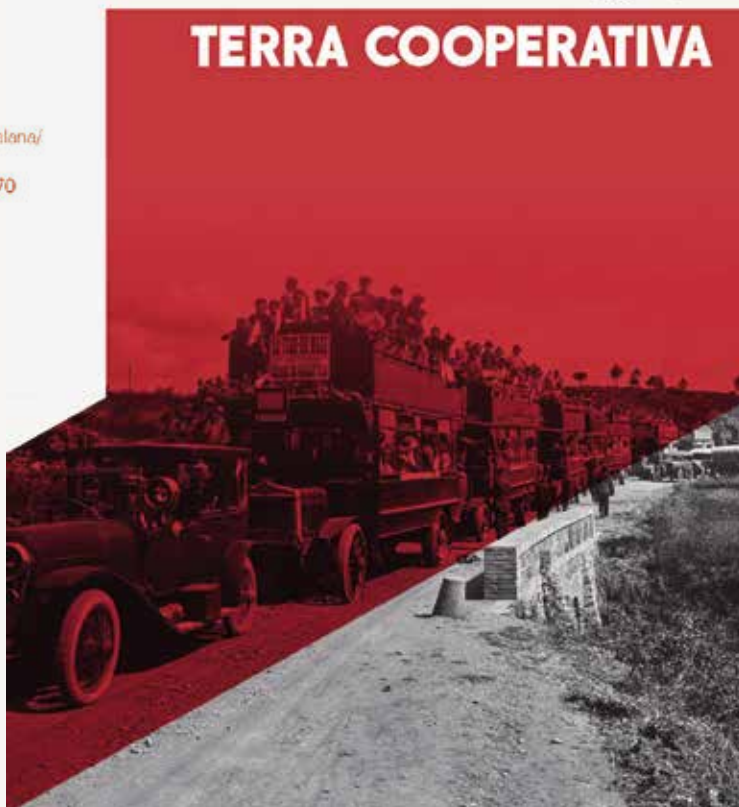
PROMOCIÓ 2021

Per a una subscripció a la revista Cooperació Catalana (30€).
Obsequi d'un exemplar del llibre **Catalunya, Terra Cooperativa**.
Subscripcions: <http://www.rocagales.cat/publicacions/cooperacio-catalana/>

 www.rocagales.cat cc@rocagales.cat 932 154 670

Si esteu interessades a
portar l'exposició **Catalunya,
terra cooperativa** a la
vostra població o entitat
demaneu informació per
correu electrònic a:
fundacio@rocagales.cat

Catalunya, **TERRA COOPERATIVA**

Som representativitat

→ **Participació**

Visibilitat

→ **Enfortiment i creació**

Sectors

→ **Territori**

Economies feministes

**Cooperatives
de Treball**

Federació de Cooperatives
de Treball de Catalunya
Premià 15, 1ª planta. 08014 Barcelona
Tel: 93 318 81 62 · Fax: 93 302 18 85

cooperativestreball.coop

COOPERATIVES

I PRESONS.

UNA OPORTUNITAT

PER A LES DONES

PRIVADES DE

LLIBERTAT

I ALLIBERADES

Elisa Segués Peña

Guanyadora del 1r Premi al Millor Treball de Final de Postgrau
Premis economia social 2020.

*Aquest article és un resum del Treball Final del 3r Postgrau en Economia Social i Solidària de la Universitat Autònoma de Barcelona, "La cooperativa com a eina d'inclusió de dones privades de llibertat i alliberades del sistema penitenciari català". Disponible a <https://ddd.uab.cat/record/231418>

Hombres y Mujeres Libres és una cooperativa tèxtil argentina, com també ho són *Kbrones*, *Ziza* i *Hilando Sueños*. La cooperativa italiana *Lazzarelle* es dedica a la torrefacció, envasat i comercialització de cafè de comerç just i compta, a més, amb una cafeteria al centre de Nàpols, *Lazzarelle Bistrot*. La cooperativa *Alice*, de Milà, elabora vestuari per a obres de teatre, mentre que els membres d'*E.S.T.I.A.* es dediquen a les arts escèniques. Encara a Itàlia, *Made in Jail* es dedica a la serigrafia, i *Zerografica* a la tipografia, així com a projectes de comunicació i producció audiovisual. A Uruguai *Coviresiliencia* lluita per l'accés a l'habitatge, mentre que la ja desapareguda *Coopaps* va centrar la seva activitat en els productes de fleca. La cooperativa brasilera *Lili* produeix tèxtils de qualitat que comercialitza sota la marca *Tereza*, i la porto-riquenya *Táínas Coop* s'ha centrat principalment en l'artesanía. Tornant a Europa, la britànica *Recycle It!* s'ha especialitzat en serveis de destrucció de dades d'ordinadors per a corporacions, autoritats locals i petites empreses; mentre que *Vägen Ut!*, un projecte pilot sorgit a principis de segle, és actualment el consorci de cooperatives socials més gran de Suècia.

Són només alguns exemples, alguns de reeixits, d'altres no, de projectes cooperatius que comparteixen la particularitat d'haver estat creats amb una finalitat d'inclusió de persones que han transitat per la presó. Parlem de cooperatives formades majoritàriament per persones que estan o han estat privades de llibertat en compliment d'una condemna judicial, en tant que sòcies i treballadores, sorgides per donar resposta a les dificultats d'integració social i laboral que pateixen les persones que viuen o han viscut dins del sistema penitenciari, per superar l'estigma i reduir el risc de reincidència.

Les cooperatives de persones privades de llibertat i alliberades

Hi ha una àmplia diversitat en la concepció i funcionament d'aquestes cooperatives pel que fa a la classe –determinada sobretot pel marc jurídic–, condicions especials, model de governança, activitat econòmica, durada i àmbit territorial, i tipus de persones sòcies, entre d'altres. Trobem cooperatives que desenvolupen la seva activitat intramurs, d'altres ho fan extramurs, i fins i tot n'hi ha que operen dins i fora de la presó. Hi ha cooperatives en què la persona pot formar-ne part en qualitat de treballadora i/o sòcia durant el període estrictament penitenciari –incloent-hi el règim obert–, o pot seguir-ne formant part un cop ja ha recuperat la llibertat.

Els motius per a crear una cooperativa en context penitenciari són diversos –oferir treball digne dins de la presó, millorar la formació i capacitat laboral, oferir un sostre a l'exterior, transformar contextos d'exclusió previs a l'activitat delictiva i a la privació de llibertat–, però totes sorgeixen com a resposta a la necessitat d'afrontar l'alliberament de les persones privades de llibertat amb les màximes garanties d'inclusió. Els agents promotors són diversos, des de les mateixes persones privades de llibertat i alliberades, fins a entitats i organitzacions de l'economia social com cooperatives penitenciàries ja constituïdes, o ens públics. A Argentina, per exemple, la Federación de Cooperativas de Trabajo-FECOOTRA compta amb una *Área de Cooperativismo en Contexto de Encierro y Liberados* (ACCEL); a Uruguai, la presó de Punta de Rieles promou l'emprenedoria per part dels interns,

facilitant la creació d'empreses diverses i cooperatives d'habitatge com l'abans esmentada *Coviresiliencia*; i a Etiòpia, la presó de *Mekelle* compta amb un programa pioner de foment de la creació de cooperatives gestionades i organitzades per persones privades de llibertat, que posa el focus especialment en les dones.

Quant a la forma jurídica, les cooperatives en context penitenciari han hagut de buscar l'encaix dins del marc jurídic del seu país. S'han constituït com a cooperatives de treball, de serveis, d'habitatge, però allà on la llei ho preveu es constitueixen majoritàriament com a cooperatives socials. És el cas d'Itàlia i l'Uruguai, que compten amb una llei pròpia que en regula també els diferents models de governança, preveient la inclusió de múltiples grups d'interès a l'entorn d'un objectiu comú.

Involucrar diversos grups d'interès a l'entorn d'un objectiu comú i d'interès general –com és el de la inclusió de persones de col·lectius vulnerables–, en tant que principi organitzatiu central de la cooperativa, és una característica pròpia del que en àmbit anglòfon es coneix com a *multistakeholder cooperative*, la *coopérative de solidarité* al Quebec, la *société coopérative d'intérêt collectif* (SCIC) a França, i les cooperatives socials a Itàlia, Suècia, Uruguai i Argentina. A casa nostra, el tipus de cooperativa que més s'apropa a aquest model, en què els interessos i les necessitats de les diferents tipologies de socis queden representades i resoltes, seria el de la cooperativa integral.

En aquest tipus de cooperatives, la base social pot arribar a ser molt heterogènia i cada membre o grup d'interès té uns drets i rols diferents. Juntament amb les persones privades de llibertat i alliberades hi trobem una àmplia diversitat de membres, perso-

COOPERATIVA LAZZARELLE

COOPERATIVA MANOS CON LIBERTAD

Dones treballant en la producció de cafè a la cooperativa Lazzarelle a la presó italiana de Pozzuoli.

Dona cosint a la cooperativa Manos con Libertad dins la presó de dones a Cochabamba (Bolivia).

nes físiques o jurídiques, en qualitat de sòcies treballadores, sòcies consumidores i usuàries, o sòcies col·laboradores: des de familiars i amistats, fins a professionals del sector econòmic on opera la cooperativa, professionals de la rehabilitació i la reinserció social i laboral, entitats de l'economia social i solidària i el tercer sector social, ens públics, universitats, federacions de cooperatives, entre d'altres.

Desigualtat de gènere al sistema penitenciari català

L'any 2019 va finalitzar amb 563 dones privades de llibertat a Catalunya, segons dades de la Direcció General de Serveis Penitenciaris, que representaven el 7% de la població penitenciària. La majoria estaven internes a la presó de dones de Wad Ras, però més de la meitat estaven distribuïdes entre els diferents mòduls femenins construïts a les presons d'homes¹.

Es tracta de dones en qui coincideixen diversos factors de risc d'exclusió: ser pobra, pertànyer a una ètnia minoritària, tenir nacionalitat estrangera, trobar-se en situació d'irregularitat administrativa, ser mare de família monoparental, comptar amb un baix nivell educatiu, o amb poca o nul·la experiència laboral dins de l'economia formal. A més, entorn del 80% de les dones havien patit violència masclista al llarg de la seva trajectòria vital, sigui a l'àmbit familiar, al lloc de treball, al carrer o institucional². Aproximadament la meitat es troben a la franja dels 26 i els 40 anys, i més del 78% són mares, en la seva majoria de menors d'edat.

La majoria de dones han delinquit per raons de pobresa i han estat acusades de delictes contra la seguretat col·lectiva i la salut pública –per cultiu i tràfic de drogues i contraban–, o contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic –per petits atracaments o furtus a la via pública, i en l'àmbit de la prostitució. Pràcticament la meitat de les dones condemnades a l'Estat espanyol compleixen condemnes d'entre 3 i 8 anys, unes condemnes que són considerades per la Unió Europea com a llarga condemna a efectes de reinserció, atès que n'augmenta la dificultat.

Les dones representen només el 7% de la població penitenciària i, en tractar-se d'una minoria, se'ls dediquen menys recursos. Aquest és un motiu de discriminació, però n'hi ha d'altres que contribueixen a la desigualtat de gènere dins de les presons: a) els centres penitenciaris estan pensats per a homes i des d'una

visió patriarcal, de manera que la majoria de recursos i programes per a dones no estan pensats en clau femenina, sinó que són adaptacions dels que s'han dissenyat per als homes; b) la suposada “neutralitat” de les línies d'intervenció en el disseny de programes de rehabilitació i reinserció de persones condemnades se sustenta en una visió masculinitzada de la presó, que es tradueix en menys recursos específics i oferta laboral per a les dones; c) la perspectiva “estereotipada” que es té de la dona suposa una doble condemna de la seva persona, pel delictes comès i per haver-se allunyat del rol de bona mare i esposa; d) els objectius de rehabilitació i reinserció no aborden les abans esmentades causes prèvies d'exclusió que les han abocat a delinquir; i e) el marc normatiu, nacional i internacional, pràcticament no té en compte les dones en context penitenciari, i quan les esmenta és per regular aspectes reproductius, però no productius³.

Els programes destinats a presons femenines, doncs, han d'afrontar encara molts reptes si volen contribuir efectivament a la futura reinserció i complir amb la funció de proporcionar les habilitats i tècniques professionals necessàries per poder afrontar la vida fora de la presó. Els principals reptes, analitzats des d'una òptica feminista, han d'abordar les causes prèvies d'exclusió de la dona, la desigualtat de gènere a l'àmbit penitenciari i l'orientació a la rehabilitació i la reinserció. I amb aquests reptes defensem que el model cooperatiu és una bona eina per donar-hi respostes.

Els beneficis de les cooperatives en el procés de rehabilitació i reinserció

La finalitat del sistema penitenciari és la rehabilitació i reinserció de les persones privades de llibertat i alliberades. Per assolir aquesta finalitat és necessari construir i reconstruir relacions socials positives, que alimentin i mantinguin un estil de vida al marge de la delinqüència, i també generar vincles per acompanyar el procés de canvi cap al desistiment. En definitiva, empoderar la persona per tal que recuperi l'autoestima, teixir una xarxa de contactes i suports i adquirir les habilitats i competències necessàries per a la plena inclusió de la persona tant a l'àmbit laboral com, i sobretot, a la societat.

Les diferents experiències internacionals analitzades mostren que les cooperatives en context penitenciari són eines valuoses

Projecte "Vincles a Wad Ras", joc lliure i maternitat empoderada a la presó de dones de Barcelona.

Penitenciari femení II Tremembe. Escena del documental "Tescendo a liberdade".

en el procés de rehabilitació, tant per a les persones internes com per a aquelles en règim de semillibertat o, fins i tot, un cop complertes les condemnes. I ho són per les mateixes particularitats del model: perquè es tracta de projectes econòmics col·lectius i democràtics que empoderen individualment i col·lectivament; perquè la propietat col·lectiva i el poder compartit contribueixen a prevenir l'explotació laboral i dignifiquen el treball; i, finalment, perquè participar en els valors i les pràctiques positives del cooperativisme millora les habilitats i competències socials.

Treballar en una cooperativa, no només com a treballadores assalariades sinó com a sòcies, empodera les dones privades de llibertat i alliberades. Les cooperatives de persones preses són eines emancipadores que, per les característiques pròpies del seu model empresarial, poden contribuir no només a millorar el seu posicionament dins del mercat laboral i les seves possibilitats de treballar en unes bones condicions, sinó a millorar la seva qualitat de vida dins i fora de la presó.

Oportunitats, límits i reptes del model cooperatiu com a eina d'inclusió dins del sistema penitenciari català

Davant la pregunta de si és possible impulsar un projecte d'aquest tipus en el marc del sistema penitenciari català, la resposta és que sí, que tant el marc normatiu com l'experiència en cooperativisme al nostre país, com l'actual Pla Estratègic d'Execució Penitenciària, ens ofereixen múltiples oportunitats.

El marc normatiu del treball dins de l'àmbit penitenciari a Catalunya preveu que les persones privades de llibertat puguin desenvolupar activitats productives mitjançant fórmules cooperatives a les presons; a més, l'impuls d'una prova pilot de projecte cooperatiu amb dones privades de llibertat i alliberades és possible en el marc de les competències de la Generalitat. I també hauria de ser una oportunitat comptar amb una empresa pública, el CIRE –Centre d'Iniciatives per a la Reinserció–, que té per finalitat augmentar l'ocupació de les persones que han estat privades de llibertat, millorar la seva reinserció social i lluitar contra l'exclusió, mitjançant els programes que desenvolupa dins les presons.

A més, el Pla Estratègic d'Execució Penitenciària per al període 2019-2027 incorpora alguns dels reptes de les polítiques públiques

d'inserció apuntats per diferents estudis. I el març d'aquest mateix any 2021 la Conselleria de Justícia va anunciar la reactivació de l'acord entre la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona per tancar les dues darreres presons que acull la ciutat, Trinitat Vella i la presó de dones de Wad Ras, que és el centre penitenciari en actiu més antic de Catalunya, amb més de cent anys, i traslladar-les als dos nous centres penitenciaris que s'han de construir a la Zona Franca. Un dels centres previstos serà una presó exclusivament per a dones, pensat i dissenyat sobre la base de les seves necessitats i particularitats, que podria ser un bon espai per a explorar i innovar en matèria d'organització autogestionada del treball penitenciari.

Però també hi ha factors que limiten actualment un projecte d'aquestes característiques. El principal límit és legal, atès que l'article 63 de la Llei 12/2015 de cooperatives no permet que les persones condemnades a penes que comporten la inhabilitació per a l'exercici de càrrecs públics o condemnades per incompliment greu de lleis o disposicions socials formin part del consell rector mentre estiguin complint la pena. Mentre no hi hagi un canvi legislatiu, aquest escull obliga a buscar vies per assegurar la representació i el vot de les persones privades de llibertat al consell rector.

Aquest treball, doncs, vol posar el focus en el cooperativisme com a oportunitat, en un moment en què el debat sobre el model de treball a les presons, d'una banda, i sobre les condicions de les dones a les presons, de l'altra, és viu. I fer una crida perquè entomem aquest repte com a exemple de projecte de gestió pública-comunitària-cooperativa.

Bibliografia

- 1: Institut d'Estadística de Catalunya, Idescat. Població penitenciària. Disponible a <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=57>
- 2: Coll, Maria (2020). *Elisabet Almeda: "Hi ha una doble criminalització de les dones preses"*, Revista *Valors*, Secció Entrevista (03/02/2020). Disponible a <https://valors.org/elisabet-almeda-la-doble-criminalitzacio-de-les-preses-avui-encara-existeix/>
- 3: Martin Fortunato, Georgina (2015). *Dones i Presó: Descobrint els programes de reinserció des d'una mirada feminista*. Materials CiP. Informes, núm. 11. Institut de Ciències Polítiques i Socials, UAB. Disponible a <https://www.icps.cat/archivos/CiPdigital/cip-11Martinfortunato.pdf?noga=1>

**ARA QUE EL CAMÍ
FA PUJADA RESPIRA,
REVISA,
RETROBA,
RENOVA,
REVIU,
REAFIRMA'T,
REVISTA**

**Cooperació
catalana**

appec

editors de revistes i digitals

L'APPEC representa les editorials de revistes
i mitjans digitals en llengua catalana.

Més de 200 capçaleres de 30 temàtiques diferents.

www.iquiosc.cat

INTERCANVI D'EXPERTESES: RETORNAR A L'ORIGEN

Cooperativa Entramat, SCCL
Arquitectura de proximitat
@EntramatCoop

Actualment proliferen xarxes d'intercanvi local que miren de combatre la desigualtat i el desarrelament, oferint una alternativa al consum. En aquestes no només es brinden objectes materials, sinó també experiències personals o laborals i les experteses, que sovint queden relegades a un segon pla a causa de la centralitat del valor monetari de la societat. Com és sabut, l'origen del comerç es va gestar en l'intercanvi. La necessitat de cada persona o de la comunitat era al centre de la relació comercial, i no el concepte del guany acumulable, que, de fet, va aparèixer juntament amb l'excedent. Arribats a la modernitat, el cicle capitalista ha posat al centre els diners i l'ha estès en un cercle exponencial que ha acabat buidant de sentit tot el que no s'adequa a aquest valor. Reconquerir un espai per a l'intercanvi, d'una banda, en la nostra vida més quotidiana i, de l'altra, en la relació comercial i en els nostres espais de treball és una manera de traçar una xarxa de relacions sinèrgiques que racionalitza les veritables necessitats i, alhora, obre nous camins.

En uns temps on la crisi econòmica persisteix, calen espais de resiliència i creativitat. Concretament, en l'intercanvi d'experteses i serveis s'exploren nous punts de trobada que ens condueixen cap a noves realitats i nous projectes. Anar introduint-lo com a valor en les organitzacions, associacions, cooperatives i empreses, en general, és una alternativa que obre ponts de transformació i d'innovació.

Hi ha una primera fase d'exploració en aquest tipus de relacions que consisteix a detectar entre els dos interlocutors les necessitats i els punts de trobada possibles que estableixin els valors equitatius de l'intercanvi. I, quan l'entesa és possible, una segona fase on es du a terme.

Normalment requereix més temps que la relació monetària, però sens dubte és molt més enriquidora.

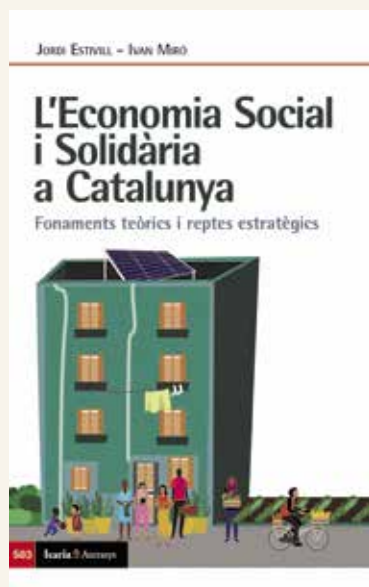
Les relacions i les xarxes econòmiques no són estanques, es troben en transformació constant. Vivim, hi som, de manera sistèmica, estem connectats i interrelacionats i, per tant, un canvi en genera d'altres. És una possibilitat de resistir millor els embats de l'economia salvatge que bandeja el desencaix amb el sistema. Quan no es depèn exclusivament de la moneda, es depèn menys dels sotracos exteriors.

D'alguna manera es tracta de reconquerir l'intercanvi i fer-lo present, com una possibilitat al costat de les altres, un espai de cultura del comerç que ha interessat fer desaparèixer, dissolta enmig de bitllets, monedes i números desaforats i fora de qualsevol lògica humana.

Per sort, la xarxa de relacions solidàries no s'ha perdut enmig dels valors freds i arbitraris associats a la rendibilitat. Actualment ja funcionen en diferents espais. Constatem, doncs, que hi ha una altra manera de situar-se en la relació amb els altres i el món del comerç, i transformar-lo.

Una anàlisi polièdrica de l'economia social i solidària al nostre país

Ramon Arnabat Mata
(ISOCAC-URV)

Des de començaments del segle XXI, l'economia social i solidària (ESS) ha experimentat un creixement a la Catalunya contemporània, combinant èpoques d'expansió i d'altres de reflux. A batzegades, tal com s'ha fet la nostra història, combinant períodes de llibertat i de dictadura, de desenvolupament i de crisi, de seny i de rauxa. No és estrany, doncs, que ara s'estigui en un moment de reflexió i discutint les *Bases de la llei de l'economia social i solidària* (octubre, 2020).

La trajectòria teoricoopràctica de Jordi Estivill i Ivan Miró en el món de l'ESS es veu perfectament reflectida en les pàgines d'aquest llibre que no deixa cap fil per teixir. La recerca històrica, l'anàlisi del present i el plantejament dels reptes de futur prenen forma en un Pòrtic i set capítols que inclou un Epíleg. El llibre és una anàlisi polièdrica de l'ESS al nostre país i s'organitza al voltant de quatre eixos: 1) anàlisi conceptual de l'ESS i d'altres possibles definicions, tenint en compte la història i la comparació amb marcs teòrics europeus i americans (capítol I); 2) la història de l'ESS des de la vessant associativa, jurídica i conceptual a la Catalunya contemporània (associacionisme popular cultural, instrucció i d'esbarjo, mutualisme sectorial i general, coope-

rativisme de consum i de producció, sindicats agraris, col·lectivitzacions) i la seva comparació amb el que passa a Europa i Amèrica (II i III); 3) l'anàlisi de l'ESS avui a Catalunya, des de la seva diversitat i complexitat, fins a la seva rellevància econòmica i social (III, IV i V); i 4) el plantejament dels reptes de futur de l'ESS i dels diversos sectors que la conformen (VI i VII).

El concepte d'ESS està en construcció i la seva definició és complexa en la mesura que pretén integrar el màxim de subsistemes d'aquest món i alhora acotar-ne els límits per saber de què parlem. La proposta recollida a la pàgina 169 sembla prou encertada: "conjunt d'iniciatives socioeconòmiques, els membres de les quals, de forma associativa, cooperativa, col·lectiva o individual, creen, organitzen i desenvolupen democràticament [...] processos de producció, d'intercanvi, de gestió, de distribució d'excedent, moneda, de consum i de finançament de béns i serveis per satisfer necessitats, que es guien per relacions de solidaritat, cooperació, donació, reciprocitat i autogestió, defensant els béns comuns naturals i culturals i la transformació igualitària de l'economia i la societat amb la finalitat del bon viure i la reproducció i la sostenibilitat de la vida del conjunt de

la població.” [text extret de la *Proposta de Llei d'ESS de Catalunya*, 2014].

El llibre d'Estivill i Miró s'insereix al bell mig del debat provocat per la crisi econòmica, social i cultural de la COVID-19, la qual, afegida a la crisi del sistema capitalista que arrosseguem des de 2007, qüestiona el sistema capitalista global. Una crisi que, a més d'econòmica, és també social (augment de les desigualtats a tots els nivells) i ecològica (crisi climàtica i crisi del sistema de relacions entre els humans i la natura). Estem, doncs, en una de les cruïlles de la història que ens deia l'historiador Josep Fontana, on com a classe, nació, gènere o humanitat podem seguir diversos camins. L'elecció dependrà d'un gran nombre de variables i una d'elles serà l'acció col·lectiva i la capacitat d'autoorganització de les classes populars que sustentin projectes alternatius i transformadors. Aquí és on trobem l'ESS com una de les palanques transformadores de la nostra societat profundament desigual i segregadora que manté en la pobresa econòmica, política i cultural milions de persones arreu del món.

Tal com s'assenyala en el llibre (pàgina 18): “L'acció socioeconòmica autoorganitzada i quotidiana de milers d'iniciatives associatives-cooperatives, mutualistes i comunitàries, ha estat fins avui el primer pla de construcció de l'ESS: prioritzant la satisfacció col·lectiva de necessitats per sobre del lucre.” És a dir, s'ha anat generant un espai autònom i comunitari entre allò públic-estat i allò privat-mercantil que engloba més de 10.000 iniciatives a Catalunya de cooperativisme, economia social, tercer sector social, economia solidària, mutualisme i associacionisme, un espai que s'organitza jurídicament en associacions, cooperatives i mutualitats, i

que espera amb delit la Llei catalana de l'economia social i solidària.

Aquest espai comunitari, entre l'estat i el mercat, es fonamenta en l'associació, la cooperació i la solidaritat. Tal com ens explica Jean-Louis Laville a *Asociarse para el bien común* (2015), ens cal una política més enllà de l'estat i una economia més enllà del mercat, i l'associacionisme n'és l'element clau perquè permet superar l'atomisme individual i experimentar la cooperació. Precisament, la igualtat i la fraternitat han estat els valors de la tríade republicana menys practicats, tal com assenyala Antoni Domènech a *El eclipse de la fraternidad* (2019).

Els lemes de “Catalunya, terra d'associacions” i “Catalunya, terra de cooperatives” expressen una constant històrica a la Catalunya contemporània, tal com mostren els capítols II i III d'aquest llibre i els diversos estudis realitzats pel grup de recerca ISOCAC de la Universitat Rovira i Virgili. Hem de situar en els anys quaranta del segle XIX el naixement de l'ESS a Catalunya en el marc de l'expansió de les relacions socials capitalistes, de la creixent urbanització de la població i de la inhibició de l'estat respecte del benestar material i immaterial de les classes treballadores. Aquesta expansió tindrà el seu zenit durant els anys republicans (1931-1939) i es recuperarà en dues fases, al final del franquisme i la transició democràtica i a finals del segle XX i primers decennis del segle XXI.

Avui, l'economia social i solidària a Catalunya és present en tot el cicle econòmic i està conformada “per milers d'iniciatives socioeconòmiques que posen les persones i la vida al centre”. És un món divers i dispers que avança cap a la seva necessària coordinació sectorial i global. Abans de la crisi pandèmica,

l'ESS catalana comptava amb 16.500 iniciatives socioeconòmiques (5,6% de les empreses catalanes), donava feina a 185.000 persones (5,6% de la població ocupada), generava el 5,65% del PIB català i la seva activitat afectava 3.318.000 persones, un 43% de la població catalana (pàgines 210-211).

Els reptes de l'ESS que es plantegen en el llibre es fonamenten en la millora de la coordinació sectorial, en la millora de la coordinació i la cooperació entre els diversos sectors, i en la construcció d'un model socioeconòmic alternatiu. Però l'ESS no pot transformar el país i el món sola, cal un esforç per coordinar-se i cooperar amb d'altres organitzacions i moviments socials, feministes, ecologistes i transformadors, que apostin per un nou model fonamentat en una economia plural i transformadora que cerqui el bé comú, un nou sistema reproductiu i de cures, alhora que ecològic i resilient, tal com es proposa en l'Epíleg del llibre.

Aquest exhaustiu llibre d'Estivill i Miró sobre l'economia social i solidària cal inserir-lo en la trajectòria dels seus autors en aquest camp d'estudi. Citem a tall d'exemple: Jordi Estivill, *Invitació a l'Economia Solidària. Una visió des de Catalunya* (2018), i Ivan Miró, *Ciutats Cooperatives. Esbossos d'una altra economia urbana* (2018).

L'economia social i solidària a Catalunya és i serà un llibre de referència sobre aquesta qüestió, tant per a la ciutadania en general, com per als seus estudiosos. Però, sobretot, és i serà una eina de coneixement i reflexió per a totes aquelles persones interessades o que participen en l'ESS per anar més enllà del dia a dia i convertir-la en un element de transformació social cap a una societat més lliure, més igualitària i justa i més fraternal.

ESTIVILL PASCUAL, Jordi - MIRÓ ACEDO, Ivan
L'Economia Social i Solidària a Catalunya. Fonaments teòrics i reptes estratègics.

Barcelona: Icaria, 2020.
ISBN: 9788498889888
338 pàg.
Mides: 21,3 x 13,3 cm

Aquest llibre el trobareu al
Centre de Documentació
Cooperativa

Fundació
ROCA GALÈS
CATALUNYA

Premis economia social

MÉS DE 9.000€
EN PREMIS

Els millors treballs
de Fi de Grau, Fi de
Màster i Postgrau.

Fent el teu treball sobre
una temàtica vinculada a:

**TERCER SECTOR
ECONOMIA SOCIAL
COOPERATIVES**

**POTS GUANYAR
FINS A 1.100€**

(MÉS 300 € EN PRODUCTES I
SERVEIS DEL MERCAT SOCIAL.)

Bases

economiasocial.coop/premis

Últim dia per presentar els treballs: 20 de setembre de 2021 premis@rocagales.cat | economiasocial.coop